

פסקים זהלכות

עם תשובות והוראות מגדולי הפוסקים, מאת הרב יוסף אביטבול שליט"א

בסייעתא דשמיא, גליון מס' 65, עשיית הלכות יום הכיפורים (שחל בשבת)

[עם שימת ההבדלים, לבני ספרד, ולבני אשכנז, הרבה מהדינים תבארו בהרחבה בספר שערי יוסף הלכות יום הכיפורים מהדורת תשפ"ג, ובקובץ שערי יוסף דיני החיובים והחולים בצום יו"כ מהדורת תשפ"ה]

הלכות כפרות

מנהג הכפרות - נוהגים בערב יום כיפור לעשות כפרות, משום תשובה שיחשוב שכל מה שהיו עושים לעוף היו עושים לו. (שו"ת מהרי"ו סי' קצ"א ומשנ"ב שם סק"ב, ונאמרו בזה עוד טעמים).

זמן עשיית הכפרות - לכתחילה יש לעשות את הכפרות בערב יום כיפור, אבל במקום הצורך [כגון שלא יהיה תרנגולים אח"כ] אפשר לעשות את הכפרות במשך עשרת ימי תשובה, (שו"ע סימן תרה ס"א ובשנ"ב סק"ב). אך לנוהגים לעשות כפרות על כסף יעשו דוקא בערב יו"כ.

במה עושים את הכפרות - לבני ספרד: יש נוהגים לעשות את הכפרות בכסף, ולא לעשות כפרות על תרנגול, [וכמו שכתב בשו"ע ס"א שיש חוששים לכך משום שהוא מדרכי האמורין], אך רבים נוהגים ע"פ האריז"ל לעשות את הכפרות בתרנגול, (כה"ח סק"ה בשם האריז"ל). ומנהג בני אשכנז לעשות את הכפרות על תרנגול, ויש נוהגים לעשות את הכפרות בדגים (משנ"ב שם סק"ד), וכל אחד יעשה כמנהגו. [אך יזהרו במקום שעושים כפרות על תרנגול שלא יהיה חששות בשחיטה, ושלא ישחטו במקום בלחץ ובדוחק, ושאינן לתרנגולים צער בעלי חיים]. ויש שהקפידו לעשות את הכפרות על תרנגול לבן. (עי' רמ"א סי' תרה ס"ב וכה"ח שם סק"ה). אך מעיקר הדין אין קפידא בזה.

שינוי המנהג - אף הנוהגים לעשות כפרות על תרנגול שאינם יכולים לעשות את הכפרות בתרנגול יעשו את הכפרות על כסף.

כפרות לבעל הבית קודם - טוב שבעל הבית יעשה קודם כפרות לעצמו קודם שיעשה לבני ביתו וכמו שנאמר (ויקרא טז יז) וכיפר בעדו ובעד ביתו, ויבוא זכאי ויכפר על החייב. (מקור חיים, וכה"ח שם סק"ט).

סדר הכפרות בתרנגול - יש שנוהגים לכתחילה לעשות כפרות לכל אחד מבני המשפחה בנפרד, לזכר תרנגול זכר, ולנקבה תרנגולת נקבה, ובשעת הדחק [ורבים נוהגים כן בזמנינו כדין שעת הדחק], יקחו תרנגול אחד זכר לכל הזכרים במשפחה, ובתרנגולת אחת לכל הנקבות. (משנ"ב שם סק"ג).

כפרות לאשה מעוברת - נוהגים ליקח למעוברת שתי תרנגולות ותרנגול אחד, כי שמא העובר זכר או נקבה. אך אם יודעים ע"י בדיקת אולטרא-סאונד שיש לאשה נקבה יכולה לקחת תרנגול אחד (רמ"א שם ומשנ"ב שם סק"ג וכה"ח סק"ה, ובשעת הדחק אפשר לקחת תרנגול אחד (כתבאר מהמשנ"ב שם סק"ג, ובחזו"ע עמ' רכו).

מעוברת קודם ארבעים יום - דינה ככל אישה שתכפר בתרנגולת אחת, כיון שהעובר אינו בר קיימא. (הגר"ש"א ועוד) [ויש מחמירים בזה].

אמירת נוסח הכפרות במקום שיש ריח מהתרנגולים - אם אומר רק את הנוסח זה חליפתי אין בזה איסור. (עי' רמ"א יו"ד סי' י"ט ס"א, ובשו"ע סי' ע"ט ס"ז).

סדר הכפרות בתרנגול ובכסף - כשעושים כפרות בתרנגול, מסובבים ג' פעמים (מל"ח סי' ט"ז ס"י) ואומרים את הנוסח זה חליפתי וכו' לתרנגול או לכסף, כמודפס במחזורים.

להיכן נותנים את התרנגול השחוט - לעניים או העופות לשיבות, או שיפדה בכסף את שווים ואת יתן את הכסף לעניים. [ודיני השחיטה והזהירות בזה נתבארו בשערי יוסף הל' יו"כ].

שווי הכפרות בכסף - לכתחילה יש לעשות כשווי התרנגול, ואם עושה כפרות לכל המשפחה בסכום אחד, ישנם העושים סכום שווי של תרנגול לכל אחד שהוא בערך 30/20 ש"ח, (מג"א שם סק"ה ושו"ע הרב שם סק"ה). אך אם הוא דחוק יעשה לכל המשפחה על שטר אחד. (ע"פ המשנ"ב שם ס"ג, וכ"כ לי הגר"י משד"י). אין לעשות כפרות בכספי מעשר, [כיון שהוא דבר שבחובה, ואין דבר שבחובה בא ממעשרות], אך את התוספות אפשר לתת ממעשרות. (רמ"א יו"ד סימן רמ"ט ס"א ומשנ"ב סי' תרה סק"ו, ובשערי יוסף הל' יו"כ). [יש שהחמירו שאם הוא עשיר יעשה כפרות בהרבה כסף לפי ערכו, אך להלכה נתינת הכסף ההוא כפרה, ואין חילוק בזה, רק בודאי שראוי לתת יותר].

כפרות בהעברה בנקאית או בכרטיס אשראי - לבני ספרד: אין צריך לסובב את הכסף עצמו אלא יכול לומר "הנני נותן צדקה לכפרת פלוני בדרך כרטיס אשראי, וכסף זה יהיה חליפתו תמורתו כפרתו כסף זה יהיה לצדקה וכו'". (תשובת הגר"י יוסף שליט"א מד' חשוון תשפ"ב). ומ"מ נראה שאינו לכתחילה, ולבני אשכנז: צריך שיהיה כסף בעצמו. (שמעתי מהגר"ע פריד שליט"א).

להיכן נותנים את כסף הכפרות - את כסף הכפרות יש לתת דווקא לעניים, ואין לתת את הכסף לצדקה בבית הכנסת או ישיבות וכדו'. (רמ"א שם בשם מהרי"ל). אך אין חיוב לתת את הכסף עצמו לעניים, אלא יכולים לתת סך שווה במקומו, או לתרום את שווי סך הכפרות בכרטיס אשראי או העברה בנקאית (הסכמת הפוסקים).

לתת את הכסף לפני יו"כ - טוב ליתנו לכתחילה לפני יו"כ, או לפחות זיכוי ע"י אחר, ורק אם העני אינו לפניו ישמור לאחר יום כיפור.

חום - אם יש חום מעל 38 ומעלות, אם הוא מערב יו"כ ולא עובר יש לשתות לשיעורים, וישתה לכל הפחות ליטר מים, ואם יש חום גבוה מעל 39 מעלות יש לשתות לפי הצורך. ואם החום מתחיל ביו"כ יקח כדור אקמול ואם החום לא עובר ישתה לשיעורים. [והרבה פעמים שהחום לא עובר מעל 39 מעלות, יש בזה סכנה, וצריך לשתות לשיעורים].

מיגרנה - אם יש לו מיגרנה יכול לקחת את הכדורים, או נורפן ללא מים ביו"כ, אך צריך לצום כיון שהחום לא מסוכן. אך אם מרגיש חולשה חזקה או סחרחורת או רואה שחור בעינים צריך לשתות לשיעורים, ואם זה לא מספיק יש לשתות ללא שיעורים, אלא א"כ ישנם הקאות..

הקאות - לאחר הקאות כיון שיש חשש התייבשות, צריכים לשתות לשיעורים, ישתה לשיעורים ברצף כדי שלא יגיע לידי התייבשות, ואם מצב ההכרה מערופל, ישתה כרגיל עד שיחזור למצבו הרגיל, ואחרי הקאה אם אינו שותה לשיעורים, אסור לשטוף את הפה, ורק אם מרגיש טעם נוראי יכול לשטוף את הפה, ויזהר שלא יבלע מים.

דיני נשים מעוברות

חוב מעוברות בצום בזמניו - אף בזמניו נשים מעוברות, אם ההריון תקין, ומרגישות טוב, חייבות בצום יום כיפור. (שו"ע סי' תרי"ז ס"א), אף בחודש תשיעי צריך לצום, אך לפני ניתוח קיסרי, צריך לשאול מורה הוראה.

אף אשה שההריון תקין, אם מרגישה כאבי ראש חזקים יותר רגילים ממה שיש בצום או חולשה חזקה או סחרחורת או רואה שחור מול העיניים, תשתה ובמקום הצורך אף תאכל לשיעורים, ואם לא די לה תשתה כרגיל, ואף אשה בהריון שחייבת בצום, ומ"מ חוששת מהצום, יכולה להתחבר לעירוי, בעזר מציון. (הסכמת הפוסקים, וכן כתב לי הגר"י זילברשטיין שליט"א, וכן כתב לי הג"ר שמואי קהת הכהן גרוס שליט"א וכן מורה הגר"ע פריד שליט"א ועוד פוסקים). [ויכולה לשים אף שני ליטר עירוי, ויכולה להתחבר לעירוי אף בלילה לפני שמרגישה חולשה, ותזהר מאיסור חובל ועשיית פתח שלא להוציא דם].

הריון בסיכון - ישנם הרבה מקרים בהריון בסיכון, שצריך לשאול מורה הוראה, מעוברת לאחר הפלות, לאחר לידה שקטה, הריון תאומים שלישיה, קרישיות יתר, רעלת הריון, לחץ דם גבוה או נמוך, סכרת הריון, דלקת בדרכי השתן, היפרדות שליה, קרע רחמי, דימומים, מעוברת ע"י טיפולים. וישנם עוד עשרות מקרים ונתבארו בשערי יוסף מדריך לחולים ליו"כ - תשפ"ה.

אשה בהריון עם חולשה - אשה בהריון שהיא חלשה כל הזמן ושוכבת במיטה, והיא חולשה קיצונית יותר מרגיל בהריון תקין, תשתה לשיעורים. (שמעתי מהגר"ע פריד שליט"א).

מוגלבין נמוך - כאשר המוגלובין [-אנמיה] נמוך מ-9 לא צמים, ויש לאכול ולשתות לשיעורים, בדרך כלל מהבוקר, אך אם מרגישה חולשה חזקה תשתה לשיעורים מהלילה. וכל מקרה לגופו ויש לשאול מורה הוראה. אך אם מוגלבין [-אנמיה] נמוך [חוסר ברזל] מ-9 עד 12 - [והמצב הרגיל הוא 12-13] צריך לצום כרגיל, אך אם יש חולשה גדולה או סחרחורת ורואים שחור בעינים יש לשתות לשיעורים, ואם לא עוזר יש לשתות כרגיל. ומה שמצוי ברזל נמוך, אינו בכלל זה, כמצוי שהרבה נשים לפני או אחרי לידה לוקחות כדורים לברזל.

צירים שהתחילו בצום - צירים סדירים, אם יש צירים סדירים [5/10/15 דקות] יש לשתות היטב ללא שיעורים

לתת את הכסף ללב לאחים - מותר והוא מצוה כיון שהם עניים בדעת. (עי' אהבת חסד ח"ב עמ' ז', וכ"כ הגר"א דינור שליט"א, וכ"כ לי הגאון רבי יוסף משדי שליט"א). אך למעשה נראה מדברי הראשונים שיש לתת את הכפרות דוקא לעניים, ולכן אינו לכתחילה. (שמעתי מהגר"ע פריד שליט"א, ונתבאר בארוכה בתשובה).

כפרות עם תרנגול שהקיפו אותו - יש בזה גזל אונאה, ואף מעיקר הדין אפשר שאין בזה קפידא, כיון שלטעם שכתב במשנ"ב שהטעם של הכפרות הוא משום שהאדם יראה שעושים עליו את הכפרות א"כ יכול לעשות את הכפרות אף באותו תרנגול, אך מ"מ יש בזה אונאה וגזל. (עי' משנ"ב שם סק"ד, ובספר הל' חג בחג עמ' רעו בשם הגר"ש"א, ובילקוי ימ"נ עמ' תר).

כפרות ע"י שליח - נח' הפוסקים אם מועיל, ובמקום הצורך אפשר לעשות כפרות מרחוק, ומ"מ אם אפשר עדיף שכל אחד יעשה לעצמו אף כפרות מכסף, [ויש אומרים שלא מועיל כפרות מרחוק].

דיני החולים והחייבים בצום יום כיפור

[הכל נכתב באופן כללי, לשאלות בהלכות חולים בצום יום הכיפורים, ניתן לפנות באימייל או בפאלפון, המופיע בסוף הגיליון]

חולים החייבים והפטורים מהצום, כגון חולי סכרת, חולי לב, ושאר חולאים, יש בהם הרבה פרטים וידינים והדברים מסורים לרופא ומורה הוראה, ונתבארו הדינים בהרחבה בקובץ שערי יוסף חולים ביו"כ מהדורת תשפ"ה, וכל חולה צריך לרופא, ואח"כ לשאול למורה הוראה הבקי בדיני חולים ביום כיפור, ונכתוב כאן רק הדברים המצויים והידועים.

חולה שיש בו סכנה - חייב בצום, אך אם הצום מזיק לו ועלול להרע את מצבו, אינו צם [בדרך כלל ברוב המחלות די בשתייה לשיעורים].

חולה שאין בו סכנה - והצום לא יביאו לידי סכנה, צריך לצום, אך אם הצום מביאו לידי סכנה אף שעתה דינו כחולה שאין בו סכנה פטור מהצום, וישתה או יאכל לשיעורים. וכפרטי הדינים שהתבארו בקובץ הנ"ל.

זקנים - אף מעל גיל שמונים, צריכים לצום. [והרבה פעמים צריך לשאול מה היה בשנים קודמות]. אך אם יש להם איזה חולי, או אינם מרגישים טוב או שתשוש כוח לפעמים צריכים לשתות או לאכול לשיעורים, וכל מקרה לגופו. ויש לעשות שאלת רופא ומורה הוראה.

כאבי ראש - מחמת הצום, ונפל למשכב יכול לקחת אקמול בלא מים, ואם לא יכול לקחת בלי מים, אך אם לא יקח כדור יגיע לידי סכנה, יכול לקחת כדור ע"י מים.

סחרחורת או שחור בעינים - אם הוא להרבה זמן ומרגיש שאינו מיושב מדעתו, או שהולך וחוזר לו, צריך לשתות לשיעורים, ואם לא מספיק ישתה אף ללא שיעורים. (ועי' שו"ע סימן תרי"ח ס"ו וס"ט, וכן שמעתי מהגר"י משדי שליט"א).

עילפון - אדם שהתעלף ביו"כ והתעורר יכול לשתות לשיעורים, ואם לא מספיק יכול לשתות כרגיל, [אך אם הוא מחוסר הכרה אין להשקותו או להאכילו, וכן אין צריך להרטיב את פניו כי בדרך כלל אינו מועיל].

דיני יולדת

יולדת בתוך שלושה ימים ללידה - פטורה מהצום, ואוכלת ושותה כרגיל, ואם יילדה בתוך ג' ימים ללידה [כגון שילדה מח' תשרי ואילך] לא תצום ותאכל ותשתה כרגיל. (שו"ע סי' תרי"ז ס"ד).

אם המעת לעת מסתיים ביו"כ, כגון שילדה בז' תשרי-לבני ספרד: דינה כיולדת בתוך ז', וכמו שיתבאר להלן, [ואף שמוותרת באכילה ושתיה לדוגמא אם ילדה ב9 בלילה, אך בדרך כלל בשעה 9 בלילה אין צורך באכילה ושתיה, ולכן אסורה למעשה דינה כמו יולדת בתוך ז']. **ולבני אשכנז:** צריך שעד שיעברו שלושה ימים מעת לעת, דהיינו עד אותו שעה שבה ילדה, [שהתינוק יצא ממעי אמו, ולא משישבה על המשבר ויש מקילים שמונים משעה שהוציאו את השליא] ולכן דינה כיולדת תוך ג', וכמו שנתבאר לעיל.

יולדת מז' ימים, כגון שילדה מד' תשרי ואילך - אוכלת ושותה לשיעורים אך אם אומרת שאינה צריכה, וגם הרופאים אומרים שאינה צריכה, אסורה לאכול, אך כל שאינו ידוע שהיא אינה צריכה אוכלת לשיעורים.

ילדה בג' תשרי - לבני ספרד: צמה, **ולבני אשכנז:** צמה עד גמר המעת לעת, דהיינו עד אותו שעה שבה ילדה, אוכלת פחות מכשיעור, לאחר מכן, אם מרגישה חולשה חזקה שקשה לקום מהמיטה, או סחרחרות חזקים שרואה שחור מול העיניים תשתה לשיעורים. ואם מניקה ראה להלן דין מניקה.

ילדה לפני ג' תשרי - כיון שעברו מהלידה שבעה ימים מעת לעת הרי היא ככל אשה שצריכה לצום, אלא א"כ היא מניקה, וכמו שיתבאר להלן.

יולדת בניתוח קיסרי - אף היולדת בניתוח קיסרי דינה כדין יולדת, וכדינים שנ"ל, אך לפעמים חלשה מהניתוח אף לאחר שבעה ימים, לפעמים יש מצבים שאיבדה הרבה דם ויש גם אנמיה, בדרך כלל מספיק שתיה מתוקה לשיעורים, ויש לשאול לרופא ולחכם.

מנוחה ליולדת לאחר לידה - יולדת שצריכה לצום, תכונן היטב לצום בשתייה מרובה, והבעל ישמור על הילדים, וככל הדינים שנתבארו לעיל בדיני מעוברות. ואם יש סחרחרות חזקות שרואה שחור או חולשה שלא יכולה לקום מהמיטה, והכל לפי העניין.

רחיצה לאחר הלידה ביו"כ - יולדת לאחר הלידה בדרך כלל צריכה לרחוץ את עצמה מחשש לזיהום, יכולה לרחוץ אף בסבון נוזלי, אך יש להזהר מחשש סחיטה.

יולדת בסיכונים לאחר לידה - לאחר לידה ישנם יולדות שנמצאים במצב מסוכן, והרבה פעמים צריכה שתיה לשיעורים, איבדה דם, דימום, קרישיות יתר, זיהומים, לידה לאחר רעלת או סכרת הריון, ובכל המקרים הנ"ל יש לשאול את הרופא ומורה הוראה מובהק הבקי בדיני חולים בצום יו"כ.

דיני מפלת

דין מפלת - אשה שהפילה [או רח"ל או ילדה לידה שקטה או עברה גרידה וכל כיוצא בזה] לאחר ארבעים יום דינה כדין יולדת, שבתוך שלושה ימים ללידה, אינה צמה, ואוכלת ושותה כרגיל. ובתוך שבעה ימים אוכלת ושותה

שתי ליטר בלא הפסקות כלל, ותתפנה לבית חולים, וכשמתחברת לאינפוזיה אינה צריכה לשתות. אך בצירים שאינם סדירים, כשמתחיל שותים לשיעורים אם לא מפסיק שותים רגיל עד שיפסיק (הסכמת הפוסקים).

התכווציות - אם יש התכווציות [כאבים חזקים בבטן התחתונה, כשבדרך כלל אין לה התכווציות] או כאבי מחזור, שמגיעים מהרחם שהוא שריר פעיל שמתכווץ פעמים רבות] תשתה לשיעורים, ואם לא די בזה יכול לשתות כרגיל.

כאבי גב - כשיש כאבים חזקים בגב תחתון, לפעמים זה סימן של צירים ויש לשתות לשיעורים. אך כאבים בגב העליון בגלל ההריון, אין זה סיבה שלא לצום.

יובש חזק - אשה בהריון שמרגישה יובש וצמא חזק וחולשה וקשה לה, יכולה לשתות לשיעורים. (הסכמת הפוסקים, הגר"י זילברשטיין, הגרש"ק, הגרע"פ, ועוד).

בחילות - אף אשה בהריון שיש לה בחילות, צריכה לצום, ואינה יכולה לשתות לשיעורים, אך בבחילות חזקות שלא מצליחה להרגיע את הכאבים, יכולה לאכול ולשתות לשיעורים.

הקאות - אשה בהריון שהקאה, את הכל או שהקאה פעמים מרובות, כיון שע"י ההקאה נגרם איבוד נוזלים, מותר לה לשתות לשיעורים, אם יש צורך להרגיע את ההקאה רק ע"י אוכל אפשר ע"י אכילה של פחות מכשיעור.

פחיתות תנועות עובר - אשה שמרגישה פחות תנועות עובר, תנסה לשכב ולהרגיש תנועות, ואם לאחר חצי שעה לא מרגישה תנועות תשתה שתיה מתוקה, ושוב תשכב כחצי שעה, ואם שוב אינה מרגישה תנועות תפנה לבית חולים. (ראה בספר חיים כהלכה עמ' 152 ונתבאר בהרחבה בקובץ שערי יוסף לחולים).

דיני הכנה לצום למעוברת

הכנה לצום למעוברת - אשה מעוברת צריכה להכין את עצמה ביום ואף בימים שלפני הצום בשתייה מרובה, של 3/4 ליטר מים.

תפילות בצום למעוברת - אשה מעוברת שחייבת בצום וכן כל חולה שחייב בצום ואם יצא החוצה לבית הכנסת יצטרך אולי שלא לצום אז צריך להתפלל בביתו. (שו"ת חת"ס ח"ו סימן כג).

זהירות מיציאה בחוץ ועליית מדרגות - נשים בהריון שצמות צריכות להזהר שלא לעלות לקומות גבוהים כמה פעמים ביו"כ, ולא לצאת בחוץ.

תפילה בשיבה - אם מרגישה חולשה תתפלל בשיבה. [תשב ברגליים צמודות כמו שעומד בתפילה. בשעת הכריעות אם אפשר תשתדל לעמוד].

תפילה בשכיבה/וידוי בעמידה - אם מרגישה חולשה יכולה להתפלל בשכיבה, גם באותן תפילות הצריכות להיות בעמידה כמו תפילת שמונה עשרה ווידוי, ואם אפשר רצוי שהוידוי פעם אחת ביו"כ יהיה בעמידה. ואם התפילות גורמות לעייפות, אין להתפלל, חובת הצום היא יותר מחובת התפילה.

בשר או ממתקים לקטנים - מותר לכתחילה לקטנים שלא צמים לאכול עוף או בשר וכמו כן מותר לתת להם ממתקים משום שיו"כ הוא יו"ט, [אך לחולים אסור ללא צורך תזונתי שהרי אסורים ככל תוספת מיותרת].

אכילת קטנים בבית הכנסת - אף קטנים האוכלים ביו"כ, ראוי שלא יאכלו בבית הכנסת כנגד כל העם. (כה"ח סי' תרט"ז סק"ט. ועי' בשו"ע סי' תקע"ד ס"ג).

דינים כללים לחולה האוכל ביום כיפור

שיעור אכילה האסור מה"ת - איסור אכילה ביום כיפור, ושיעור אכילה כדי להתחייב עליו כרת, הוא שיעור של תמר יותר גדול מזית וקצת פחות מגודל ביצה.

שיעורים האכילה לחולה האוכל ושותה ביו"כ - חולה שצריך לאכול ולשתות, מותר לו לאכול רק את הכמות שצריכה לו כמו בכל כל יום, ועל התוספת יש בה איסור כרת.

אכילה לחולים פחות מכשיעור - צריך לאכול ולשתות פחות מכשיעור.

מהו שיעור פחות מכשיעור - שיעור אכילה החייבים עליו כרת ביו"כ הוא ככותבת הגסה, והוא פחות מכביצה, ולכן שמאכילים פחות מכשיעור, אוכל שיעור שני שליש ביצה ללא קליפתה, ומשערים בשיעור ביצים שבזמנינו.

שיעור ככותבת לפי נפח או משקל - שיעור ככותבת הגסה הוא בשיעור נפח 30 סמ"ק. ויש אומרים שמשערים לפי משקל 30 גרם, אך בדברים שהם במשקל 30 גרם ובנפח ארבעים גרם, יש בזה איסור, ולכן נוהגים בזמנינו ביו"כ לשער את הכל לפי נפח, כדי שלא יבוא לידי איסור.

מאכל אוורירי - מאכל אוורירי כגון עוגת טורט או לחם וכדו', **לבני ספרד**: יכול למעכו לגמרי, ואין צריך לשער את החללים, ויכול לאוכלו ממנו כל פעם עד כמות של 30 גרם. **ולבני אשכנז**: לא יאכל ממנו, אלא יאכל מאכלים שאין בהם נפחי אויר כגון ביסקוויט לחמית תפוח עץ וגבינה וכדו'.

שריית מאכל במשקה - השורה פת או ביסקוויט בתוך תה או קפה, המשקה מצטרף לנפל המאכל, וצריך למדוד את המאכל לאחר שהטביל אותו במשקה, ולכן לא ממוּלָך להשרות את הביסקוויט בשתיה.

שיעור זמן האכילה - הוא "כדי אכילת פרס" [שיעור אכילה של 3/4 ביצים] פחות מכשיעור שיש לחכות בין אכילה לאכילה, לכתחילה תשע דקות, ובמקום הצורך שבע דקות, ובמקום הצורך חמש דקות. [ואם לא די בזה יאכל, אפשר כל שתי דקות].

שיעור זמן השתיה - בין שתיה לשתיה לכתחילה הוא תשע דקות, ובמקום הצורך אם אפשר שבע דקות, ואם לא כל חמש דקות, ואם לא די בזה אפשר גם לשתות בהפרש של שתי דקות, ואם לא ישתה כל דקה או חצי דקה אפשר לו, כיון שיש אומרים ששיעור כדי אכילת פרס הוא בכמה ששניות.

שיעור ככותבת בשתיה - שיעור השתיה הוא 40 מ"ל, לאדם בינוני, אבל אדם שקטן שיעור השתיה הוא 35 מ"ל, והיום מצוי בבתי הוראה כוסיות קטנות, ששיעורה 37

לשיעורים, אלא א"כ אמרה שאינה צריכה, וכנ"ל לגבי יולדת (ביה"ל סי' תרי"ז ד"ה יולדת), ולאחר שבוע אם מרגישה טוב תנסה לצום, ואם מאוד חלשה תשתה לשיעורים.

ספק אם עבר ארבעים יום - לבני ספרד: דינה כיולדת, ותשתה לשיעורים, **ולבני אשכנז**: מחמירים בזה, והכל לפי העניין.

דיני מינוקת

חיוב מניקה בצום - מניקה צמה ביום הכיפורים. [אלא א"כ היא יולדת כדינים שנ"ל בדיני יולדת] (שו"ע סי' תרי"ז ס"א) ותתכונן לצום כראוי בשתייה של יום יומים קודם יום כיפורים כמות גדולה של נוזלים כגון מיץ ענבים. ותשתה בצום במקום ממוזג ולא תצא החוצה. ולאחר הצום תשתה מיץ ענבים ודברים מזינים.

תינוק שאוכל רק חלב אם או יונק - תינוק יונק, אם הוא אוכל חלב שאוב יש לדאוג להכין לו כמות מספיקה לפני הצום, ואם הכמות השאובה אינה מספיקה או שהתינוק אינו רוצה לאכול ולינק אלא ממנה, ולא רוצה או אינו יכול לקבל תחליפי חלב שמסוכן לו או שהתינוק פג, ואם לא תאכיל אותו התינוק יתסתכן, תשתה לשיעורים.

זמן השתיה במקרה שאינה צריכה לצום - יכולה להתחיל לשתות לשיעורים ממתי שמרגישה שהחלב מתמעט אף אם אינו שינוי כ"כ חזק, כל שרואים שהחלב יתמעט ויש סיכון להמשיך ההנקה, או במקרה שעדיין לא התבססה ההנקה, צריכה לשתות לשיעורים.

דיני קטנים בצום יום כיפור

קטנים עד גיל תשע - אינם צמים כלל, ומותר להאכילם בידיים (שו"ע ורמ"א סי' תרט"ז ס"א).

קטנים מגיל תשע עד גיל מצוות - מחנכים אותם לצום לשעות, ויאכל שעה לאחר שרגיל לאכול את ארוחתו הקבועה, דהיינו, ילד הרגיל לאכול ארוחת בוקר בשעה תשע בבוקר, יאכל בשעה עשר בבוקר, (עי' רמ"א שם ובא"ח וילך יב) אך עוגיה וכדו' שאוכל בבוקר **לבני אשכנז**: אינם נחשבים ארוחה קבועה, ורק מהארוחת בוקר שאוכל, (הגר"ע פריד שליט"א). **ולבני ספרד**: נראה שנחשב ארוחה קבועה, והכל לפי הצורך, ולכן אם רואים שזה צורך לילד, יש לאחר שעה אחת ממה שרגיל לאכול את העוגיה וכדו' שאוכל כל בוקר (שמעתי מהגר"י משדי שליט"א).

קטן מעל גיל תשע שמרגיש צורך לאכול בליל יום הכיפורים [בקטן מעל גיל תשע] - אם מרגיש צורך לאכול, מותר.

קטן לפני בר מצוה - יכול לצום עד שעה 1 או 2 בצהריים.

קטנה לפני גיל בת מצוה - אם תלך להתפלל לא תוכל לצום, כיון שעדיף שתלך להתפלל, אינה חייבת בצום רק תאכל שעה אחרי הזמן שרגילה לאכול כל יום.

קטן וקטנה חולים או חלולים - קטן או קטנה פחות מגיל מצוות שלא מרגיש טוב וכ"ש אם לוקחים אנטיביוטיקה, לא יצומו. (שמעתי מהגר"ע פריד שליט"א). וכן קטנים בהתפתחות איטית לא יצומו עד גיל מצוות, ולאחר מכן ישאלו רופא. (הגר"י משדי שליט"א).

סמ"ק ונקרא בחנויות כוסית טעימה, שעשוי מפלסטיק שקוף, והכוסיות הנ"ל מחלקים בבתי הוראה. ומי שאין מצוי בידו כוסיות קטנות, יכול לשתות בכוס חד פעמי, רגילה שבדרך כלל יש בה 200 סמ"ק יכול לשתות קצת פחות מחמישית מהכוס, וכן היום מצוי איגוליים של "כללית" [מחולקים בבתי הוראה], שיש בכל איגולו פחות מכשיעור.

לבן וכדו' - האוכל לבן, דינו כאכילה, אך אם שותה אותו, דינו כשתיה.

מדידת האוכל ביו"כ - יש להכין בערב יו"כ ולמדוד את האוכל, ומ"מ אם לא מדדו בערב יו"כ אפשר אף למדוד ביו"כ, כיון שהוא מדידה של מצוה.

שהיה בין אכילה לשתיה - בין אכילה לשתיה אין צריך לשהות שיעור כדי אכילת פרס.

שתיית משקאות מתוקים - מי שהותר לו לשתות לשיעורים, יכול לשתות אף משקאות מתוקים ולא דוקא מים, וכמו כן עדיף לשתות משקאות מחזקים ומזינים, כגון חלב, שוקו, מיץ ענבים. (הסכמת הפוסקים).

דיני קידוש, נט"י, ברכות, לחולים

ברכה ראשונה - אף האוכל ביום כיפור מברך ברכה ראשונה, ואם אוכל פחות מכשיעור, ולא הסיח דעתו מאכילה הראשונה וכן לא שינה שינוי מקום שמצריך לחזור ולברך, אינו צריך לברך ברכה ראשונה לפני כל אכילה ואכילה או שתיה, אך אם כל כמה שעות מתחיל לשתות לשיעורים צריך לברך עוד פעם כי הרי הסיח דעתו מהשתיה או מהאכילה.

ברכה אחרונה - אין מברכים על השתיה כיון שאין שותה את השיעור בכדי אכילת פרס, אבל לגבי אכילה של ברכה אחרונה אם אכל מזונות בשיעור 30 גרם בתוך שבע וחצי דקות יכול לברך על המחיה או ברכת המזון. אך האוכל והשותה לשיעורים אינו מברך ברכה אחרונה כיון ששוהה כל פעם יותר מכדי אכילת פרס.

קידוש - חולה וקטן האוכלים ביום כיפור, אינם מקדשים ואפילו חל יו"כ בשבת.

לחם משנה - חולים האוכלים ביו"כ **לבני אשכנז:** אינם צריכים לבצוץ על לחם משנה. (ח"א כלל קמה ס"ב) **ולבני ספרד:** טוב לבצוץ על לחם משנה (עי' כנה"ג סי' תר"ח).

זימון - שלושה חולים האוכלים ביו"כ, ישתדלו שלא ישבו לאכול ביחד כדי שלא יצטרכו לזמן, ומ"מ אף אם אכלו ביחד אינם מזמנים.

הזכרת יעלה ויבוא ורצה - חולים וקטנים ההאכלים ללא שיעור [ואכלו כזית בכדי אכילת פרס] אומרים יעלה ויבוא בברכת המזון, ושיו"כ חל בשבת, יאמרו גם רצה והחליצנו, אמנם אם שכחו אינם חוזרים כיון שיש דעות שלא אומרים יעלה ויבוא, וכן בברכת מעין שלש יאמרו "וזכרנו לטובה ביום הכיפורים הזה", וכשחל בשבת יאמרו "ורצה והחליצנו ביום השבת הזה". (סי' תר"ח ס"י).

דיני לקיחת תרופות ביום כיפור

תרופות לחולה שיש בו סכנה - חולה שיש בו סכנה שצריך לקחת תרופה, הרי הוא יכול לקחת את התרופה עם מים

אף בלא דבר מר, כיון שבדרך כלל בלאו הכי חולה שיש בו סכנה אינו מתענה. אך ישנם כדורים שגורמים להתייבשות כגון שן קנבים, תרופות לדיגכאון או חרדות, תרופות שניתנים לדילול הדם ללב וכדו', ולכן יש לשאול לרופא לפני הצום אם יכול לצום. **וכן חולים שנוטלים אנטיביוטיקה, שישנם מקרים שאפשר לדלג על הכדור ולכן יש לשאול את הרופא ומורה הוראה.**

תרופות לחולה שאין בו סכנה - אבל חולה שאין בו סכנה שצריך לקחת תרופה, הרי יכול לקחת את הכדור הנ"ל בלא מים, ואם לא יכול לקחת את הכדור בלא מים יכול לבלוע את התרופה ע"י מים שנפגמו ע"י דבר מר, ולכן כדרי ברזל או כדורים ללחץ דם גבוה שצריך לקחת אותם בכל יום יש לקחתם ע"י מים מרים.

כדורי שינה - מי שלא מצליח להרדם בלילה בלי לקחת כדור שינה, מותר לבלוע כדור שינה בלי מים. בשעת הדחק מותר לבלוע את הכדור עם מים מרים.

כדורי מניעה - כלה או אשה שלוקחת כדורים בקביעות לסידור הווסת, או למניעת הריון, יכולה לקחת את הכדור ביו"כ, בלא מים, ובמקום הצורך תיקח עם מעט מים מרים.

כדורי ריטלין - אם חייב לקחתם, יקח אותם בלי מים, ומה שלא אוכל יום אחד אינו מזיק.

דינים הנוהגים בערב יום כיפור

מזמור לתודה - בני אשכנז: לא אומרים, כיון שבזמן המקדש לא היה קרב קרבן תודה. (רמ"א סי' תר"ד סק"ב ומשנ"ב סק"ד), **אך מנהג בני ספרד:** לאומרו. (כה"ח שם סק"ג).

אבינו מלכנו - לבני ספרד: אומרים, **ולבני אשכנז:** אין אומרים, והשנה שחל יו"כ בשבת אומרים בבוקר. (רמ"א סי' תר"ד ס"ב) ועתה מחמת סכנת המלחמה אומרים גם בתפילת מנחה. (שמעתי מהגר"ע פריד שליט"א).

תחנון - אין אומרים כיון שהוא מקצת יו"ט. (שו"ע סי' תר"ד ס"ב).

למנצח - אין אומרים, כיון שאינו יום צרה (רמ"א שם ומשנ"ב סק"ד).

עלייה לקברות - יש נוהגים לעלות בערב יו"כ לקברות ולהרבות בצדקה. (רמ"א סו"ס תרה, ומשנ"ב שם סק"ה). ויש שהקפידו ללא ללכת כיון שהוא קצת יו"ט. (סידור יעב"ץ, ויפה ללב ח"ב סק"ג).

דיני הטבילה בערב יום כיפור

חוב הטבילה במקוה - נהגו לטבול במקוה [בלא ברכה] בערב יום כיפורים, [בלא ברכה], ומצינו ב' טעמים, א' משום טומאה, (רמ"א סי' תר"ו ס"ד), ב' משום תשובה כגר שנתגייר שחייב טבילה (מהרי"ל מנהגים הל' עיו"כ ס"ג), **ולהלכה נראה מדברי הפוסקים שחוששים לב' הטעמים,** ולכן אף מי שטהור צריך לטבול בערב יו"כ, (משנ"ב שם סק"א) ולכן אף מי שכל השנה לא נהג לטבול במקוה, בערב יו"כ נוהגים לטבול, והוא הטבילה היחידה שהובאה להלכה בשו"ע. (עי' שו"ע סי' תר"ו ס"ד).

בחורים - מגיל י"ג נהגו לטבול, משום תשובה (משנ"ב שם סק"ז).

נשים - נהגו שהנשים בזמנינו אינם טובלות, ויש שנהגו לטבול, (ופנויות ובתוך ז' נקיים, נח' הפוסקים, עי' משנ"ב שם).

מספר הטבילות - די בשלש טבילות. (עי' משנ"ב סק"א).

חציצה - ראוי להחמיר בחציצה, [ציפורנים, לכלוכים, סירוק שער הראש והזקן, ולרחוץ במים חמים לפני הטבילה] אך בדיעבד אינו מעכב. (עי' משנ"ב שם סק"ו ובאלף המגן סק"א ובכה"ח שם סק"ח).

תשעה קבין - אם אינו יכול לטבול ישפוך עליו במקלחת תשעה קבין [להחזו"א 23 מטר, ובשעת הדחק 17.5 ליטר, ולהגר"ח נאה לכתחיל 18 ליטר, ובשעת הדחק 12.5 ליטר] כדקה במקלחת מתחת זרם בינוני, ולשיטת המחמירים הוא עמידה תחת זרם של 34 דקות. (עי' משנ"ב שם סק"ב, ובשבט הלוי ח"א סי' כא).

זמן הטבילה - לאחר חצות, ובמקום צורך אף שעה קודם חצות. (משנ"ב סי' תקפ"א סק"ו בשם הח"א). ורבים מקפידים לטבול קודם תפילת מנחה. ויש נוהגים לטבול סמוך לסעודה מפסקת. (עי' משנ"ב שם סק"ח וכה"ח סק"א).

רחיצת הגוף לאחר הטבילה - מותרת. (עי' שבת יג. וצ"א ח"א סי' סד), [ויש שהקפידו בזה ע"פ הקבלה].

טבילה לאבל בתוך השבעה - אבל שיושב שבעה, וקם בערב יו"כ, כיון שיו"כ דינו כרגל שמבטל אבילות, (סי' תקמ"ח סי"א) יכול לטבול לאחר תפילת מנחה, **לבני ספרד**: מחצות, (עי' שו"ע סי' תק"ח סי' ורמ"א שם, וכה"ח סי' תר"ו וחסד"ק אבילות ח"ג עמ' קיד). **ולבני אשכנז**: שעה שעתיים קודם הלילה (עי' רמ"א סי' תר"ו סי"ד ובמשנ"ב שם). **אך שאר דיני אבילות נוהגים עד הערב, ומ"מ המיקל לאכול סעודה מפסקת על גבי ספסל יש לו על מה לסמוך** (ברכ"י סימן תר"ו סק"ד).

מלקות בערב יום כיפור - יש שנוהגים ללקות ל"ט מכות ברצועה בערב יו"כ, (עי' שו"ע סי' תר"ו ס"ד) **ופשט המנהג בזמנינו שלא ללקות כיון שמחזיקים את ערב יו"כ כיו"ט**. (עי' כה"ח סי' תז סק"מ בשם היפה ללב, וכן החזו"א לא נהג ללקות). [אך יש שנהגו ללקות, ועוד פרטי דינים בדיני המלקות נתבארו בארוכה בשערי יוסף הל' יו"כ].

דיני אמירת הוידוי [בעיו"כ וביו"כ]

זמן תפילת מנחה - נהגו להתפלל מנחה בזמן מנחה גדולה. (עי' מטה אפרים סי' תרז א', ואף לבני ספרד מחמת שאוכלים אח"כ סעודה, עי' משנ"ב ריש סי' רל"ב, ובשערי יוסף דיני תפילת מנחה ומעריב בארוכה).

וידוי בערב יו"כ במנחה - מתוודים בערב יו"כ בתפילת מנחה קודם סעודה המפסקת. (שו"ע סי' תר"ז ס"א).

בגדי שבת - ונהגו ללבוש בגדי שבת כבר בתפילת מנחה. (מטה אפרים תרז א' וקיצור שו"ע סי' קל"א ח').

וידוי לאחר סעודה המפסקת - **בני אשכנז**: נהגו להתוודות אף לאחר סעודה המפסקת, ע"י אמירת תפילה זכה. (משנ"ב שם סק"א), [ויש שנהגו לומר גם אשמונו בגדנו וכו' (סידור יעב"ץ, ומטה אפרים סי' תר"ט ס"ח)] **ובני ספרד**: יוצאים ידי חובת וידוי בפיוט אלי תשוקתי שיש בו וידוי. (פר"ח שם וכה"ל סק"ב). ולכן צריך להזהר לאומרם קודם חשיכה. (עי' שו"ת תו"ה ח"ב סי' ש). [ויש מחמירים לומר המילים שיש בהם וידוי בעמידה. (הגר"ח ק)].

זמן הוידוי - מתוודים לאחר אמירת יהיו לרצון הראשון. (משנ"ב שם סק"ז וסי' קכב סק"ג). [אך לדעת הגר"א אומרים את הוידוי לפני יהיו לרצון].

עניית דברים שבקדושה - רק קדוש קדוש, ברוך כבוד ואמן יהא שמיא רבא. (עי' משנ"ב סי' סו סק"ז).

וידוי ביו"כ - ביו"כ חובה להתוודות, [יש אומרים מדאורייתא (קריית ספר הל' תשובה פ"ב)] על העבירות בין במזיד ובין בשוגג כמפורש בנוסח הוידוי. (עי' רמב"ם בפ"א מהל' תשובה ה"א). ואע"פ שהתוודה בליל יו"כ, חובה להתוודות בכל התפילות. (עי' שו"ע הרב שם ס"א). ואומרים בכל יו"כ עשרה וידוים. [במנחה בערב יו"כ, במעריב ליל יו"כ, בד' תפילות היום, ובד' חזרת הש"ץ]. (משנ"ב סי' תרכ סק"ב). ואף המתפלל ביחידות יאמר עשרה וידוים. (הגר"א בבאר ישראל עמ' צה) ויש שלא הקפידו בזה.

לימוד הוידוי - כיון שעיקר חובת היום זה הוידוי, יש לעורר שחייבים ללמוד את סדר הוידוי.

חובת התשובה עם הוידוי - כתב ברמב"ם (פ"א מהל' תשובה ה"ג) "בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה **אין שם אלא תשובה, התשובה מכפרת על כל העבירות, וכו' ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם**". אך צריך שיהיה עמה וידוי ופירוט החטא כדלהלן.

פירוט החטא בוידוי - כתב ברמב"ם (פ"א מהל' תשובה ה"א) "וידוי זה מצות עשה, כיצד מתוודין אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשי **ולעולם אני חוזר לדבר זה, וזהו עיקרו של וידוי, וכל המרבה להתוודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח**". וכל אדם צריך לפרט את החטא בוידוי, ולא די לומר במה שאומרים במחזורים. (משנ"ב שם סק"ז, ובמטה אפרים שם ס"ח). ועכ"פ בתפילה אחת. (הגר"ש"א).

וידוי מעומד - צריך להתוודות מעומד (משנ"ב סי' תר"ז סק"י), אך זקן או חולה, יכולים לעמוד רק באמירת "אבל אנחנו חטאנו עוינו פשענו". (עי' משנ"ב שם סק"ב ובחוט שני עמ' קח).

וידוי בפה - חובת הוידוי בפה, ולא בהרהור. (עי' שו"ע יו"ד סי' של"ח ס"א, וברמב"ם שם ה"ב שצריך להתוודות בשפתיו) אך בדעיבד אינו מעכב.

לשחות בוידוי - נהגו לשחות באמירת הוידוי, כי הוא דרך הכנעה. (משנ"ב שם סק"י).

הכאה בעל חטא - בעל חטא "שחטאנו", וכן ב"על חטאים וכו'". ובאשמונו בגדנו דופקים על הלב או החזה, (עי' משנ"ב שם סק"א, ובכה"ח סי' קלה סק"ה בשם האריז"ל, ובספר שערי הימים הנושראים). אך אינו מעכב. (הגר"ש"א והגר"ק).

וידוי בחזרת הש"ץ - בין בני ספרד ובין בני אשכנז, נהגו לחזור ולהתוודות. (עי' שו"ע רמ"א ס"ג, ומשנ"ב שם סק"א).

נשים - אף נשים שלא מגיעות לבית הכנסת ומטופלות בילדים, ואינם יכולות להתפלל כראוי, עכ"פ יתוודו ביו"כ. (ספר החינוך מצוה שסד, ועי' כה"ח שם סק"ד). אך אינם חייבות להתוודות עשרה וידוים. (הגר"ש"א שם).

קטנים - יש לחנכם מגיל חינוך כדי שיתרגלו לכך. (כה"ח שם).

מצוות אכילה בערב יום הכיפורים

מצות אכילה - מצוה לאכול בערב יו"כ, (יומא פא: ובש"ע סי' תר"ד ס"א) "מצוה לאכול בערב יו"כ ולהרבות בסעודה", והאחרונים האריכו מדוע הרמב"ם השמיט דין זה [ונחלקו הפוסקים אם הוא מדאורייתא או מדרבנן]. ונח' הפוסקים אם יש מצוה אף בכל אכילה. ולהלכה נראה שאף בכל אכילה יש מצווה.

טעם המצוה - ונחלקו הפוסקים בטעם המצווה, ומצינו ב' טעמים עיקרים, א' כדי שיהיה כוח להתענות, (רא"ש יומא פ"ח סי' כב, טור, ריטב"א ר"ה ט), ב' כיון שהוא יו"ט. (שע"ת לרבינו יונה שער ד' אות ח). ולהלכה נפסק לחוש לחומרא לב' הטעמים.

אכילה בליל תשיעי - יש מצוה, אך אין חיוב. (מג"א שם סק"א בשם השל"ה שיש מצוה מהלילה, אך דעת הגר"א שם שהוא רק מבוקר).

שתיה - אף שמדברי השו"ע, נראה שיש מצוה באכילה, להלכה אף בשתייה יש מצוה, ושתייה בכלל אכילה. (עי' שו"ת אול"צ ח"ד א').

כמות האכילה - יש שכתבו שיש לאכול כמות כפולה מהסעודות שרגיל לאכול ביום חול, (סידור האריז"ל בא"ח וילך א' וכה"ח סי' תר"ד סק"ב), אך להלכה אין חיוב בזה, וצריך להזהר מאכילה גסה. (עי' אלף המגן סי' תרד סקמ"ב).

אכילת פת - אין חיוב באכילה על פת. (מנ"ח מצוה שיש אות ט') אך הנוהגים ע"פ קבלה צריך לפחות ב' סעודות על פת (כה"ח שם).

נשים - אף נשים בכלל מצווה זו, כדי שיהיה להם כוח להתענות. (עי' מנ"ח מצוה שיש סקט"ו, ואלף המגן שם סקמ"א, ובשו"ת כתב סופר סי' קיב ובשו"ת תורה לשמה סי' קסב, ובחזו"ע עמ' רלא).

קטנים - אף קטנים בכלל מצוה, מדין מצוות חינוך. (שו"ת רע"א סי' ט"ז, ורש"ש סוכה כח:).

מצות אכילה למי שאינו מתענה - ואף מי שאינו מתענה, מחמת שיום תשיעי הוא כיו"ט. (נח' בזה בהעמק שאלה פרשת וזאת הברכה סי' קסז סק"ב כתב שאין חיוב, אך בכת"ס סי' קיב כתב שתלוי בטעמים).

מצוות צריכות כוונה - ראוי לכוין לשם מצוה, [כיון שאינו ניכר באכילה שאוכל לשם מצוה]. וכתב ביסוד ושו"ש העבודה (יא ה) שיכוון לשם נחת רוח לבורא ולא להנאתו.

עשיית מלאכה - דינו כמו בערב שבת. [והעושה מלאכה בערב יום הכיפורים אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם] (עי' פסחים נ: מועד לכל חי סימן טז ס"כ).

דיני סעודה מפסקת

חיוב אכילת סעודה מפסקת - הסעודה האחרונה שאוכלין לפני הצום, היא נקראת "סעודה המפסקת" ונהגו לאוכלה עם פת, אך אינו חיוב.

לחם משנה - יש שנהגו לקיים לחם משנה. (עי' ספר טעמי המנהגים אות תשל"ד סק"ד, ובשל"ה הקדוש, ובסידור הרמ"ק). אך אין בזה חיוב. (אלף למגן סי' תרד סקמ"ב ובקצה המטה שם סקל"ז).

טבילת המוציא בדבש - יש נוהגים לטבול פרוסת המוציא בדבש. (מטה אפרים סי' תרה סק"ח). [ויש נוהגים לטבול בסוכר].

אכילת מאכלים קלים - נוהגים לאכול בסעודה מפסקת מאכלים קלים להתעכל, שלא יהיה שבע ומתגאה כשיתפלל (שו"ע סימן תר"ח ס"ד).

אכילת בשר עוף - נוהגים לאכול בה בשר עוף ולא בשר בהמה, כיון שהוא קל לעיכול, (משנ"ב שם סקט"ז). אך אם אין לו רק בשר בהמה מותר לאוכלו. (מט"א שם ס"א, ועי' ישועות יעקב שם סק"ב שדי לאכול בשר בהמה בערב יו"כ).

אכילת דגים - אין אוכלין דגים בסעודה המפסקת, אך בבוקר ומותר ואף רבים נהגו לאכול דגים. (עי' תוס' כתובות ה' ד"ה אלא, וע"ז ה' ד"ה דברי, ובכה"ח שם סק"א), אך בדגים קרים יש מקילים,

אכילת ביצים שום גבינה וחלב - נהגו שאין אוכלין ושותין אף מהבוקר דברים המחממין את הגוף, כגון ביצים ושום וגבינה וחלב, כיון שהם מרבים זרע, (עי' משנ"ב שם סק"ח בשם הפמ"ג, ובכה"ח סק"ב וסקל"ז). אך קפה עם חלב מותר. (משנ"ב שם).

שתית יין - אין שותים יין ומשקאות משכרים בסעודה המפסקת. (עי' משנ"ב שם) אך יש שנהגו לשתות מעט יין בבוקר, לשם מצוה, (שו"ת אול"צ ח"ד עמ' פב). ומיץ ענבים מותר לשתות לכתחילה.

נשים/קטנים - נשים יכולות לאכול מאכלים המחממים את הגוף כרגיל. (עי' הל' חג בחג עמ' שיא). וכן קטנים מותרים בכל אלו. (מו"ז עמ' פב).

שומשום/טחינה - אין לאכול שומשום, כיון שהוא מעלה גרה (משנ"ב שם). אך בטחינה אין חשש. (עי' הליכות מועד עמ' רמא שהחמיר בזה, אך להלכה נראה שאין איסור בזה, וכן כתב בספר הל' חג בחג עמ' שיג בהערה, ומ"מ כתב שם שאין להרבות בזה).

אגוזים ובוטנים וכדו' - ראוי להחמיר כיון שע"י יש כיחו וניעו ומגביר את הליחה. (כן נראה ע"פ מש"כ הרמ"א בסוף סימן תקפ"ג לגבי ר"ה ונראה דה"ה לגבי יו"כ).

לקחת קלי צום בערב יום הכיפורים - מותר לקחת בערב יום כיפור קלי צום וע"י כן יצום בקלות. (שו"ת חלקת יעקב ח"ב סי' נח אות ג', ביבי"א ח"ט חאו"ח סי' נד ועוד), ויש שנמנעו מכך. (שדי חמד יו"כ סו"א ו' והגר"ק).

דיני תוספת יום הכיפורים

מצוות התוספת - מצוה מדאורייתא להוסיף מחול על הקודש, [בין לאנשים ובין לנשים], (שו"ע סי' תר"ח ס"א וס"ב). וראוי לקבל בפה ולומר שמקבל עליו תוספת יו"כ. (עי' כה"ח סי' תרי"ט סק"א והגר"ש"א). ונשים שמדליקות נרות ומברכות שהחינו, אינם צריכות לקבל את התוספת יו"כ. (עי' מטה אפרים סי' תרי"ט ס"ד ובאלף למגן שם סק"ו).

אכילה לאחר סעודה המפסקת - לבני ספרד: אף אם גמר את הסעודה יכול לחזור ולאכול, כל עוד שלא קיבל על עצמו את התענית. (שו"ע סי' תר"ח ס"ג), ולבני אשכנז: כיון שיש שנהגו שבסיום הסעודה מקבלים עליהם את התענית, אם רוצה לאכול ולשתות לאחר ברכת המזון יאמר או יחשוב שאינו מקבל עליו את התענית. (משנ"ב שם סק"ב), ומ"מ בדיעבד אף לבני אשכנז אם שכח ולא התנה, כיון שלא היה בדעתו יכול לאכול ולשתות. (כדמוכח מדברי המשנ"ב שהוא רק לכתחילה, ובשו"ת אול"צ ח"ד עמ' צב).

זמן התוספת - אף שבער"ש מחמירים לקבל שבת כס' 20/230 דקות קודם השקיעה לכתחילה, ואף בערב יו"כ יש מחמירים כן. (עי' משנ"ב סי' רסא סק"ג ובשעה"צ שם סק"א), מ"מ בערב יו"כ די להפסיק מאכילה ומלאכה ושאר איסורים כחמש דקות קודם השקיעה, (עי' שו"ע סימן תר"ח ס"א, ומשנ"ב סק"ב, ובשו"ת אג"מ או"ח ח"א סי' צ"ו, ובשו"ת אור לציון ח"ד פרק יא ס"א עי"ש).

ברכת הבנים - נוהגים שההורים מברכים את ילדיהם לפני שהולכים לבית הכנסת. (ח"א כלל קמ"ד סי"ט).

דיני הבגדים ובתכשיטים ביו"כ

אשה ששכחה ולא בירכה שהחיינו ולא שמעה ברכת שהחיינו בבית הכנסת - תברך כל יום הכיפורים. (עי' שו"ת אול"צ חד' עמ' צז).

מניין הנרות שמדליקים ביו"כ - מנהג בני אשכנז, מלבד הנרות שהאשה מדליקה בערב יו"כ, מדליקים עוד ארבעה נרות וכדלהלן:

א. **הדלקת נר נשמה** - מנהג בני אשכנז להדליק בערב יו"כ, נר לעילוי נשמת ההורים, [ודי בנר אחד על שניהם]. (רמ"א סי' תר"ד ס"ד, ומשנ"ב שם סק"ב) ויש מבני ספרד שנהגו כן. [וכשמדליק הנר לע"ג אביו או אמו אומר: הריני מדליק נר זה לכבוד יום הכיפורים, לעילוי נשמת אבי או אמי או הוריי. (כה"ח שם סק"ב וסק"ח)]. ויש נוהגים להניחו בבית (מט"א תרח ח'). ויש נוהגים להניחו בבית הכנסת. (אלף המגן תרג סק"ח).

ב. **נר הבריא/החיים** - מנהג בני אשכנז: שאיש נשוי מדליק נר אחד עבורו, ולא עבור האשה והילדים, ונקרא נר הבריא/החיים, (רמ"א סי' תר"י ס"ד). ומדליקים אותו בבית הכנסת או בבית. (עי' לבוש ס"ד ושו"ע הרב ס"ד) **ובני ספרד**: לא נהגו בזה. (ואע"פ שהביא מנהג זה בב"י בשם המרדכי).

ג. **נר ששבת** - מנהג בני אשכנז להדליק בבית נר ששבת שעליו יברכו ברכת בורא מאורי האש במוצאי כיפור. ואחד מהנרות הנ"ל יש להדליק בחדר בו ישנים. **והשנה שחל יו"כ בשבת, אף למנהג בני אשכנז, אין חיוב להדליק נר זה.** (עי' פ' המבואר לקמן בדיני הבדלה שנהגו להקל בזה).

ד. **נר בחדר שינה** - מנהג בני אשכנז שהנשואים מדליקים עוד נר בחדר שינה, אם יש חשש שריפה, די במנורת לילה וכדו', ואפשר לצאת בזה יד"ח אף בנר ששבת או בנר הבריא.

דיני הטלית ביו"כ

התעטפות בטלית - נהגו להתפלל בליל וביום יו"כ בטלית, (משנ"ב סי' תר"ט סק"ד).

ברכה על הטלית לאחר השקיעה - יזהר להתעטף בטלית מבעוד יום לפני השקיעה כדי שיברך עליה, אך לאחר השקיעה, **לבני אשכנז**: אף בתוך י"ג וחצי דקות לשקיעה, לא יברך, אלא א"כ יש לו ספק אם היה השקיעה. (עי' משנ"ב שם וסי' יח סק"ז וסי' תפ"ט סק"ח שמברכים בס"ס). **ולבני ספרד**: יכול לברך. (חזו"ע עמ' רסב, מחמת ס"ס ספק יום ספק לילה). **זמן ההתעטפות בטלית** - ראוי לקבל את התוספת יו"כ לאחר שהתעטף בטלית, כיון שיש אומרים שדין התוספת כלילה. (שו"ת אול"צ ח"ד טז א'). ולהלכה אף אם קיבל שבת יכול לברך על הטלית, כיון שאין התוספת יו"כ כלילה לכל הדינים.

ברכה על הורדת הטלית - המורידים את הטלית ביו"כ, אם הוא לכמה דקות, אין מברכים עליה, **לבני ספרד**: משעה או שעתיים חשוב היסח הדעת שיכול לברך עליו שוב, **ולבני אשכנז**: שנוהגים שאין לברך אלא בהיסח הדעת של כמה שעות. [ויש מחמירים עוד מהבוקר לצהריים, שרק אז בודאי חשוב היסח הדעת, ואין לזה מקור בפוסקים]. (עי' שו"ע סי' ח' ס"ד, ורמ"א שם, ובבא"ח ש"א פרשת בראשית ה"י, בכה"ח שם סק"ו, ובארוכה בשערי יוסף בין הזמנים, ובשערי יוסף יום הכיפורים מהדורת תשפ"ב). **וטוב בין לבני ספרד ובין לבני אשכנז** לכון בבוקר על ברכת הטלית עד מתי שפושטו בהפסקה, אך בליל יו"כ ודאי שאין לכיון בכך, (עי' ביה"ל סי' ח' ס"ד, וכ"כ לי הגר"י משדי שליט"א, ובפרט לדעת השו"ע שאף אם פושטו מיד יברך).

בגדים - מצוה ללבוש בגדים נאים ונקיים כבגדי שבת, (שו"ע סי' תר"י ס"ד ומשנ"ב סק"ט וסי' תר"ד סק"ט) אך לא בגדים מפוארים ויקרים.

תכשיטים - נשים לא יענדו תכשיטים שמתקשטות בהם בשבת ויום טוב מאימת יום הדין. (משנ"ב סימן תרי"א סק"ז, ובשעה"צ שם אות י) אך תכשיטים של יום חול אינם בכלל האיסור. [ויל"ע אם האיסור אף בדמוי כסף וזהב שרגילים ללבושו רק בשבת, והכל לפי ההרגש. (הגר"י משדי שליט"א)].

שעון מכסף או זהב - מותר, (הגר"ש"א בשבת שבתון עמ' רצז כיון שהם טפלים לשעון שהוא עיקר, ויש מחמירים מפני אימת יום הדין).

איפור - אפשר להתאפר, (שמעתי הגר"ע) אך יהיה בצורה עדינה. (אחרוני זמנינו).

חפתים/חגורה מזהב - נכון להמנע מחמת אימת יום הדין. (ע"פ המשנ"ב הנ"ל, ואף ברגיל בחול לא ילבש חפתים מיוחדים, וכ"כ לי הגר"י משדי שליט"א).

לבישת קיטל - רבים נוהגים [הנשואים] ללבוש קיטל ביום כיפור, להדמות למלאכי השרת, אך רבים מבני ספרד לא נהגו בו. (רמ"א סימן תרי"ד, ובכה"ח שם ס"ק לד-לו, ומה שנתבאר בשערי יוסף הל' ר"ה).

לבישת קיטל בשנה ראשונה - יש שלא נוהגים ללבושו, אך מעיקר הדין מותר ללבושו, [ולכן מי שאין לו מנהג ילבשו].

לבישת קיטל בשנת אבל על אביו ואמו או בתוך ל' על אחיו ואחיותיו - יש שנהגו שלא ללבושו. (משנ"ב שם סק"ח) ובמקום שאין מנהג אפשר ללבוש. (מבית לוי עמ' לו).

להכנס לקיטל לבית הכסא - אין להיכנס לבית הכסא בקיטל, אך לעשות צרכיו הקטנים מותר, (עי' משנ"ב שם סק"ח) ולכו"ע אם לובשים את הקיטל גם בסעודות ראש השנה (הגר"ש"א ועוד).

דיני השהיית אוכל והטמנה בערב יו"כ

להטמין או להשהות תבשיל על האש או הבלכך לצורך מוצאי יום כיפור - לבני ספרד: מותר, ולבני אשכנז: אסור, אך לצורך חולה או קטנים שאוכלים ביו"כ מותר להשהות אף משהה לצורך הבריאים. (שו"ע וב"י ורמ"א סי' תר"ט ס"א וכה"ח שם סק"ד). אך בפלטה חשמלית או במיחם חשמלי אין איסור אף לבני אשכנז, (וכן כתב לי הגר"ר שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבת הקהתי).

דיני הדלקת נרות בערב יו"כ

הדלקת נרות בערב יו"כ - השנה שחל יו"כ בשבת, [לכו"ע] חייבים להדליק נרות, [שידלקו עד שיחזרו מבית הכנסת] ומברכים "להדליק נר של שבת ושל יום הכיפורים". (שו"ע ורמ"א סי' תרי). ואם שכחה ובירכה רק להדליק נר של שבת או של יום הכיפורים, **אם הוא בתוכ"ד תתקן, ואם עבר תוכ"ד יצאנה ידי חובה.** (עי' שו"ת מהר"ם מברסק ח"ב סי' מ"ד, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הל' יו"ט).

ברכת שהחיינו בשעת הדלקת נרות - לבנות ספרד: **מברכים שהחיינו.** (בא"ח א' וילך ט' וכה"ח סק"ז) אך כיון שמקבלים שבת ויו"כ בהדלקה מדליקים את הנרות וחולצים את הנעלים ומברכים שהחיינו (חזו"ע ימ"ז עמ' רנז), [אך אין קפידא לחלוץ נעלים דוקא אז], **ולבנות אשכנז**: בין אנשים ובין נשים המדליקים נרות יברכו שהחיינו על ההדלקה, (משנ"ב שם סק"ז וחי' אדם כלל קמד סי"ד שאף איש יברך).

דיני כל נדרי

ברכת מגן אבות - אומרים לאחר התפילה. (שו"ע סי' תרי"ט ס"ג), אך במנין קבוע במקום מסוים שעבר ליו"כ למקום אחר, **לבני ספרד**: לא יאמרו מגן אבות, **ולבני אשכנז**: יאמרו מגן אבות (הגר"ש וואזנר והגר"ק)

אבינו מלכנו - **בני ספרד**: אומרים, (שו"ע סי' תרכ"ב ס"ג) **ובני אשכנז** אין אומרים. (רמ"א סי' תרי"ט ס"ג), ורק בתפילת נעילה אומרים, (משנ"ב סי' תרכ"ג ס"ג) **והשנה מחמת סכנת המלחמה, אף לבני אשכנז יש לומר אבינו מלכנו בכל תפילות יום הכיפורים.** (עי' שו"ע סי' רפ"ח ס"ט, וכן הסכים הגר"ע פריד שליט"א).

י"ג מידות - בהוצאת ס"ת ביו"כ שחל בשבת, יש נוהגים שלא לומר י"ג מידות ורבש"ע (מט"א סי' תקפ"ד ס"ז, ארחות רבנו ח"ב עמ' רח), אך המנהג לאומרו כרגיל, (לוח אר"י, והגרשז"א באשי ישראל פמ"ו הערה פא).

צדקתך צדק במנחה - **בני ספרד**: אומרים, **ובני אשכנז**: אין אומרים כיון שאנו מבקשים רחמים מהקב"ה ביו"כ. (שו"ע ורמ"א סי' תרכ"ב ס"ג וכה"ח שם סק"כ ומשנ"ב שם סק"ב, וחזו"ע עמ' שסא), **ויש מבני ספרד** שנהגו גם שלא לאומרו. (זבחי צדק ח"ג סי' קנא, ובשו"ת אול"צ ח"ד פ"ח א', וכן נהגו בישיבת פורת יוסף כמובא בספר דברי שלום עמ' קפ).

עלייה לתורה לחולה בתפילת מנחה - חולה האוכל יכול לקבל עליה במנחה ביו"כ שחל בשבת לכו"ע (שו"ת רע"א סי' כד, ובשו"ת חת"ס או"ח סי' קנז, ובחזו"ע עמ' שמט).

דיני הכריעה וההשתחויות בתפילת מוסף

בתפילת מוסף בסדר העבודה, כורעים ומשתחוים, **צריך להניח דבר שמפסיק בינו לבין הרצפה, במגבת או שקיית נילון וכדו'.** (משנ"ב סי' תרכ"א סק"ד). ובשעת הצורך אף בטלית.

מקום החציצה - עיקר החציצה צריכה להיות כנגד הפנים. (רמב"ם בפ"ו מהל' ע"ז ה"ז).

שימוש בדף נייר - שייחדו מערב ר"ה לכך. ואם אין לו במה לחצוץ יכול לחצוץ בטליתו. (עי' משנ"ב שם, וסי' כא סק"ב, ומטה אפרים סי' תרכ"א ס"ד).

דיני חמשת העינויים

ביו"כ אסור בחמשה דברים, [מהלילה] מלבד איסור עשיית מלאכה, א' אכילה ושתייה, ב' רחיצה, ג' סיכה, ד' נעילת הסנדל, ה' תשמישי המיטה. (שו"ע סי' תרי"א ס"א).

איסור אכילה ושתייה (א)

איסור אכילה ושתייה - הוא אף בכל שהוא, ורק לחולים שיש/אין בהם סכנה מותר, (סי' תרי"ב וסי' תרי"ח). באופנים שנתבארו לעיל בדיני חיוב חולים בצום ודיני האכילה לחולים.

נגיעה באוכל - מותרת לצורך חולים או קטנים. (שו"ע סי' תרי"ב ס"י), אך שלא לצורך יש שהחמירו בזה. (מט"א שם ס"י) אך בסוף הצום לצורך מותר. (עי' שו"ת שבת הקהתי ח"א סי' קצא)

בליעת רוק - מותרת. (משנ"ב סי' תריב סק"ט). ויש שהחמירו בזה, ובאסיפת רוק נח' הפוסקים. [ונתבאר בארוכה בספר].

נוסח ומהות כל נדרי - מנהג **בני ספרד** לומר בכל נדרי הנוסח "מיום כיפורים שעבר עד יום כיפורים זה" משום שכל נדרי הוא התרת נדרים שעברו במשך השנה הקודמת, **ומנהג בני אשכנז** שאמירת כל נדרי הוא "מסירת מודעא" ולכן אומרים הנוסח "מיום כיפורים זה עד יום כיפורים הבא עלינו" ויש שנוהגים לומר את שני הנוסחאות.

אמירת כל נדרי קודם השקיעה - **לבני ספרד** כיון שהוא התרת נדרים ראוי לומר כל נדרי לפני השקיעה, כי אין מתירין נדרים בשבת וביו"ט, אך **נהגו להקל בזה** [ועכ"פ בבין השמשות] ובפרט שנוהגים לעשות התרת אחרי הסליחות בערב יו"כ.

ברכת שהחיינו - לאחר אמירת כל נדרי הש"ץ מברך **שהחיינו**, (שו"ע סי' תרי"ט ומשנ"ב שם סק"ג) **יש נוהגים** שהש"ץ מוציא את הקהל ידי חובה (שעה"צ שם סי' תרי"ט סק"ז) ובמקום שחושש שהש"ץ לא מכיון להוציא יד"ח יברך בעצמו. (עי' בא"ח ש"א וילך סי' א וכה"ח שם סק"א). **אך למעשה כל אחד יכול לברך בעצמו**, ויסיימו את ברכת שהחיינו לפני הש"ץ, כדי שיוכלו לענות אמן. (מג"א שם סק"ג ושו"ע הרב סק"ח ומשנ"ב שם סק"ג, וחזו"ע שם עמ' רסו).

מזמור שיר ליום השבת - בהחזרת ספר התורה לבני ספרד יש אומרים מזמור שיר ליום השבת, במקום לומר הבו לה' בני אלים. (כה"ח שם סק"י). [ויל"ע אם אכן כן המנהג].

דיני התפילות המצויים ביו"כ שחל שבת

סדר קבלת שבת - לאחר כל נדרי אומרים מזמור שיר ליום השבת. (משנ"ב סי' רסב סק"י וכה"ח שם סק"ה ועי' כה"ח סי' תרי"ט סק"ח בשם הרוח חיים שם ס"ד שהאומרים קבלת שבת אין למחות בידם). **ואין אומרים במה מדליקין** (משנ"ב סי' ער סק"ה וכה"ח שם סק"י).

בקשות ושאלות צרכים בתפילה - אף שיו"כ חל בשבת מותר, כי אם לא עכשיו אימתי. ויבקש על הגשמיות בשביל הרוחניות, (עי' ר"ן ר"ה כח, ונתבאר בשערי יוסף דיני בקשת ושאלות צרכים בשבת). ויש נוהגים להחמיר בזה, משום איסור שאלות צרכים, וגם משום מש"כ בזה"ק (תיקונים דף כ"ב ע"א) שהמבקשים בקשות ביו"כ הרי הם ככלב שאומר הב, הב, אך למעשה כתבו הפוסקים ליישב את המקילים לבקש, בכמה טעמים, ואכמ"ל.

אמירת רצה במנחתנו - אין אומרים רצה במנוחתנו כיון שהוא יום תענית, ואין כ"כ רצון במנחתינו. (משנ"ב תרי"ט סק"ז, ויב"א ח"א חא"ח סי' לח), [ויש שנוהגים לאומרו] (ליקוטי מהרי"ח בשם בגדי ישע, ובקיצור תורת המועדים תפילת יו"כ הערה כט, וכה"ח שם סק"ב).

לכוין בתפילה לזכור את שבת - ראוי לכוין שכשמצויר שבת "מקדש השבת וישראל ויום הכיפורים" בתפילת עמידה בליל יו"כ, לקיים מצות "זכור את יום השבת לקדשו", כיון שביו"כ אין קידוש על הכוס כרגיל בכל שבת (הגהות חת"ס סי' רע"א על המג"א סק"א ושו"ת זכרון יהודה ח"ג סי' רכג, ובלוח א"י, ובחזו"ע עמ' ער). אך יש מקילים שאי"צ לכוין ודי באמירה. (הגהות רע"א סי' רע"א, ועי' ביה"ל שם ד"ה מיד, ונראה שאין יוצאים בכלל בקידוש בתפילה, ולפי"ז אפשר שאף אי"צ לכוין)

אמירת ויכולו עם הציבור - אדם שמאריך בתפילה ולא אמר ויכולו עם הקהל, יזהר לאומרו אח"כ בפנ"ע, אך אין לאומרו בתוך הוידוי. (מט"א סי' תרי"ט).

שטיפת הפה וצחצוח שיניים - אסור לשטוף את הפה (רמ"א סי' תרי"ג ס"ד ומשנ"ב שם סק"ז), ולצחצוח שיניים ביו"כ ואף במקום צער גדול, אלא א"כ הקיא, ויש לו צער. (הסכמת הפוסקים). ואף במי פה מרים, אסור לשטוף את הפה משום איסור רחיצה. אך לאיסנטים **לבני ספרד**: מותר להשתמש רק במי פה. (כמבואר בשו"ע סי' תרי"ג ס"ד). **ולבני אשכנז** אסור. (עי' רמ"א שם).

הרחת בשמים/טבוק/קפה - מותר. כיון שלא אסור אלא חמשה עינויים (פמ"ג א"א סי' תרי"ב סק"ד ובסידור יעב"ץ, ומשנ"ב שם סק"ח). [ויש מחמירים בזה (כה"ח שם סק"ז) ובמקבצאל וילך סנ"ח].

איסור רחיצה (ב)

אסור לרחוץ ביום הכפורים בין במים חמים ובין במים צוננים, אפילו חלק קטן מהגוף, ואסור אף להושיט אצבעו במים אסור. (שו"ע סימן תרי"ג ס"א). **מגבונים/מגבת רטובה** - בכלל איסור רחיצה, הוא אף במגבונים, [באופן המותר בשימוש בשבת וביו"ט] או במגבת רטובה, אם יש בהם טופח ע"מ להטפית. (משנ"ב שם סק"ה).

אך ישנם ששה אופנים שאין איסור רחיצה, ופרטי הדינים כדלהלן:

א). במקום לכלוך - במקום לכלוך מותר, ולכן אם התלכלך בטיט או בצואה או בריח [כגון לאחר החלפה לתינוק] מותר לרחוץ במים צוננים את מקום הלכלוך. (עי' שו"ע שם). [ובמקום הצורך את כל גופו (משנ"ב שם ק"א)], **ולכן מותר לרחוץ עצמו בבידון**, (עי' שו"ע שם, ובשו"ת שבט הקהתי ח"ד סי' קסה, וכן שמעתי מהגר"ע פ). **אך במקום זיעה** אף מעיקר הדין מותר, (מג"א ומשנ"ב שם סק"ב) אך מחמירים בזה. (ט"ז וה"ד בשעה"צ שם סק"ד).

נטילת ידים לאחר עשיית צרכיו - אם ידיו מלוכלכות מותר אף ליטול ידים אחר שעשה צרכיו בבית הכסא, עד סוף קשרי אצבעותיו. [ומותר אף שלשה פעמים בסירוגין, למי שרגיל כל השנה ליטול ג' פעמים]. (שו"ע סי' תרי"ג ס"ג, ומטה אפרים שם ס"ה). **אך אם ידיו נקיות כגון שעשה צרכיו הקטנים**, אם עומד לפני התפילה, מותר ליטול את הידים עד סוף קשרי אצבעותיו (שו"ע שם). אך אם לא עומד להתפלל, יקנח וישפשף כדי שיכול ליטול את ידיו כראוי. (משנ"ב שם סק"ד).

נטילת ידים לאחר נגיעה במקומות המכוסים - מותר ליטול את כל היד. (משנ"ב שם סק"ו).

רחיצה לתינוק במקום טינוף או לילדת לאחר לידה - מותרת אף במים חמים, [כדיני רחיצה בשבת]. אך שלא במקום לכלוך אין להתיר אף לתינוק. (משנ"ב סי' תרט"ז סק"ב). **שטיפת פנים והעיינים** - אסורה, אלא אם כן יש בהן לכלוך, שאז מותר ללחלח אצבעו במים ולרחוץ את מקום הלכלוך בלבד עם מעט מים, (שו"ע ורמ"א ס"ד ומשנ"ב שם סק"ט). **אך אם הוא איסטנים ואין דעתו מיושבת עליו, לבני ספרד**: מותר לרחוץ במים. (שו"ע שם ס"ד) **ולבני אשכנז**: נהגו לאסור בזה. (רמ"א שם). **אך יריים בשפתיים** מותר לנקותם עם מים (שו"ת אור לציון ח"ד עמ' קא). אך יזהר שלא יבלע מים.

הרטבת השערות הראש והזקן - יש מתירים אם לא מגיעים, לגופו מותר, (פסק"ת סי' תרי"ג א' ובשו"ת שבט הקהתי ח"א סי' קע"ו), ויש אוסרים אף במעט והוא בכלל איסור רחיצה, (שמעתי מהגר"ע פ), אך סירוק השער מותר.

ב). במקום רוח רעה מותר.

נטילת ידים בבוקר - נוטלים עד קשרי האצבעות, ויכול ליטול כדרכו כמו בכל השנה ג' או ד' פעמים (שו"ע סי' תרי"ג ס"ב) אך נטילה ידים לאחר שינת צהריים אסורה. [כיון שהיא רק חומרא].

נכנס לבית הכסא ולא צרכיו - אסור ליטול את ידיו, ויקנחם במידי דמינקי, ואם קשה לו בזה שאינו נוטל את ידיו, יכול ליטול את ידיו. (ביה"ל שם ד"ה ואם רוצה).

נגיעה בנעליים - מותר ליטול ידים. (דרכי החיים דין נעילת הסנדל אות ו'). אך בנעלי בד, אי"צ ליטול ידיו. (כיון שרק בנעלי עור יש רוח רעה, עי' שו"ת ערך שי או"ח סי' ד' וכן הו"ד החזו"א).

ג). במקום מצוה מותר. (עי' שו"ע שם ס"ה). **נטילת ידים לברכת כהנים** - מותרים ליטול ידים כרגיל. (משנ"ב שם סק"ז).

נטילת ידים לתפילה - ביו"כ אי"צ אם ידיו נקיות. (עי' שו"ע שם משנ"ב שם סק"ה, ובשעה"צ שם).

נטילת ידים לחולה שאוכל פת - נוטל כרגיל. (כה"ח סי' תקנ"ד סקנ"ג ובשבט הלוי ח"ח סי' קלט, וחזו"ע עמ' שח, וכן שמעתי מהגר"ע פ). **במקום רפואה מותר לרחוץ**, ולכן מי שיש לו כאבי ראש חזקים, שהוא בגדר חולה שאין בו סכנה, אם על ידי הרחיצה ירגיש יותר טוב, מותר לרחוץ במים צוננים, וכמו כן רופא מותר לו לרחוץ ידיו לפני בדיקת החולה ולאחריה, כדרכו כל השנה, או מוהל לפני המילה מחמת החידקים מותר לשטוף את הידים. (רמ"א שם ס"ט, ובשו"ת להורות נתן ח"ב סי' מג). **ה). במקום שאינו מתכוין** - אין איסור, ולכן מותר לרחוץ תינוק קטן שטינף, (עי' שו"ע סי' תרי"ג ס"א ושו"ע סי' תקנ"ד ס"ט ומשנ"ב שם סק"ט ומשנ"ב סי' תרט"ז סק"א) [ויש מחמירים להשתמש בכפפות].

ו). רחיצה לכלה - מותרת (שו"ע סי' תרי"ג ס"י, חזו"ע ימים נוראים עמ' שיב בהערה), ויש אומרים שהכל לפי העניין, והזמן. (כה"ח שם סק"ט).

איסור סיכה (ג)

אסור לסוך אפילו מקצת גופו, ואפילו אינו לשם תענוג, ואפילו הוא בשביל להעביר הזוהמא. (שו"ע סימן תרי"ד ס"א). ולכן אסור לשים בושם, [וכן אסור לסוך אף במי בושם את הידים ביו"כ, ויש נכשלים בזה].

ומ"מ במקום רפואה מותר - ולכן חולה שאין בו סכנה, באופן שמותר לו לסוך ע"פ דיני רפואה בשבת וביום כיפור, מותר לו לסוך לרפואה חומר נוזלי. (שו"ע שם). וכן מותר לשים חומר שדוחה יתושים, וכדו'.

לאעבורי ריחא - אסור, (שו"ע שם). אך כל האיסור בשמן, ולא בדואודורנט, ולכן אם גופו מזיע הרבה מותר לשים **דאודורנט** [בספריי או גולה מותר להשתמש, אך בג'ל או ספיד אסור להשתמש משום איסור ממרח] כיון שסיכה במקום זוהמא מותרת, (אך מ"מ מותר במקום ריח רע, ולא למנוע. עי' ביה"ל סי' תקנ"ד ס"ט וד"ה סיכה, וכן הורה הגר"מ פינשטיין וכן כתב לי הגר"י זילברשטיין שליט"א, וכן כתב לי הגר"ר שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א והגר"י משדי שליט"א ועוד).

ויש מחמירים, (הגר"ש"א הגר"ק הגר"ע"פ ועוד). **כלה בתוך שלושים יום** - מותרת בסיכה. ויש מחמירים (תוס' יוה"כ דף עג ע"ב ד"ה והמלך).

איסור נעילת הסנדל (ד)

אסור לנעול נעלים או סנדלים שיש בהם עור (שו"ע סימן תרי"ד). אף נעליים שיש בהם מעט עור, (עי' שו"ת אול"צ ח"ד יב ד').

נעליים מגומי או נעלי ספורט שאין בהם עור - מעיקר הדין מותר, ורבים מבני אשכנז מחמירים בנעליים מגומי וכדו' שנראים כעור, אבל בנעלי בני בית כגון קרוקס וכדו' מותר

(הגריש"א באשרי האיש כז כב). ויש מחמירים אף בזה. [אף שבת"ב מקילים, כיון שהוא מדרבנן].

במקום חולי - יולדת עד ל' יום וחולה שאין בו סכנה או חולה שיש לו מכה ברגלו יכולים ללבוש מנעלים (שו"ע שם ס"ג ומשנ"ב שם סק"י), ומ"מ בזמנינו שמצויים נעלים שאינם מעור, מותר בשעת הצורך. (עי' שו"ת מנח"ש ח"א סי' צא אות ח').

קטנים - אף קטנים מגיל 4/5 כל שהם ברי הבנה, לא ילבשו נעלי עור, (עי' שו"ע סי' תרט"ז ס"א ומשנ"ב שם ובאול"צ ח"ד פ"ג תשובה ב' ובשו"ת שבט הלוי ח"ז סי' ריז, וע"ע בחזו"ע עמ' שמו, ובשו"ת שמש ומגן ח"ג סי' נו אות א'). אך קטן בין שנה שנתיים מותר להנעילו מנעלי עור. [ויש מחמירים אף בקטנים ממש. (הל' חג בחג עמ' שעט)].

איסור תשה"מ (ה)

יום הכיפורים אסור בתשה"מ [ויש להפריד המיטות] (שו"ע סי' תרט"ו ס"א ומחצית השקל שם). ואסורים בכל הדברים, אך להושיט מידו לידה מעיקר הדין מותר, ונהגו להחמיר. [אך בהושטה או בנגיעה במקום צורך כגון בחולה מותר. (עי' אלף למטה, וכה"ח שם סק"ב ועוד)].

דיני ברית מילה ביו"כ

מילה ביו"כ - נוהגים למול לאחר קריאת התורה קודם אשרי (שו"ע סי' תרכ"א ס"ב ומשנ"ב שם סק"ז) ויש מבני אשכנז שמלים לאחר אמירת אשרי (רמ"א שם). [אך אם יתאחרו תפילת מוסף לאחר שבע שעות ימולו לאחר מוסף. (עי' שו"ע סי' תרכ, ושו"ת אול"צ י"ג)].

כוס - לבני ספרד: אין מברכים הגפן על כוס יין, (שו"ע שם ס"ג) **ובני אשכנז:** נוהגים לברך על כוס יין ולהביאו לתינוק התינוק הנימול, (שם סק"ב ובדרכי חיים ושלום אות תתקכח, ובערוך השולחן יו"ד סי' רסה סק"א, כיון שדי בטעימה בעלמא כמבואר בט"ז יו"ד שם סק"י ויש שכתבו שדי בשיעור כמלוא לוגמיו של התינוק הנימול ראה בשו"ע הרב סי' קצ ס"ג), [ולא נהגו להביאו ליולדת (כה"ח שם)], ועכ"פ אף הנוהגים שלא לברך על היין, יביאו יין כדי להרגיע את התינוק לאחר הברית.

מציצה - עושים ביו"כ, (משנ"ב שם סק"א) אך יזהר שלא ימצוץ יין.

בשמים - אף ביו"כ נוהגים לברך על הבשמים, [אף לנוהגים שלא להריח בשמים ביו"כ], (עי' כה"ח שם סק"ח) [ויש שנהגו שלא לברך. (עי' שו"ת או"ל ח"ד פ"ח ד)].

דיני תפילת נעילה

זמן תפילת נעילה - מפלג המנחה, [שעה ורבע קודם השקיעה]. (שו"ע סי' תרכ"ג ס"ב ומשנ"ב שם סק"ב וכה"ח שם סק"ז ושו"ת רב פעלים ח"ב סי' ה). **ומנהג בני אשכנז:** להתחיל תפילת נעילה כשעה קודם השקיעה. (הגר"ח ק). אך אם נושאים כפים בתפילת נעילה יתחילו להתפלל מוקדם כדי שיספיקו נשיאת כפים קודם השקיעה. **ומנהג בני ספרד:** להתחיל תפילת נעילה כחצי שעה קודם השקיעה, כדי שייסימו את תפילת נעילה בצאת הכוכבים. [ואין ממהרים כי בלאו הכי אין נושאים כפים כדלקמן]. (עי' כה"ח שם סק"ח ובאול"צ ח"ד פ"ח א'; ובחזו"ע עמ' שסב ובשו"ת יחו"ד ח"ד סי' פא).

ברכת כהנים - בני ספרד: נהגו לישא כפים, (עי' שו"ע סי' תרכ"ג ס"ה), עד י"ג וחצי דקות מהשקיעה. (שו"ת יבי"א ט' סי' נח ויחו"ד ח"ז סי' פא ואול"צ ד' יט ב'). **ובני אשכנז:** יש נהגו שלא לישא כפים,

(רמ"א שם), ויש שנהגו לישא כפים, (עי' משנ"ב סק"ט, והגרש"א והגרש"א במחזור המפורש ליו"כ).

י"ג מידות - יש להזהר שלא לומר י"ג מידות של סליחות אחרי השקיעה, ויש מקילים עד י"ג וחצי דקות מהשקיעה.

מי שישן מחמת הצום ולא התפלל נעילה, אין לו תשלומין. (רמ"ע מפאנו בספרו אלפסי זוטא ברכות עו ע"א, ועי' פמ"ג סי' קח משב"ז סק"ה שיש תשלומין לנעילה, ולהלכה הסכימו הפוסקים שאין תשלומין לנעילה).

תקיעת שופר בצאת הצום - תוקעים בשופר בסוף הצום (שו"ע סי' תרכג ס"ו). ואף השנה שיו"כ חל בשבת, תוקעים בשופר.

זמן התקיעה - יש בזה מנהגים שונים, שיש לתקוע לאחר 20 דקות מהשקיעה. [מחמת חשש מכשול שעמי הארץ יודעים שתוקעים בשופר נגמר הצום].

הכנת השופר - יש לטלטל את השופר רק בבין השמשות של יו"כ או שיהיה מוכן בראש במקום התוקע, כיון שהוא כלי שמלאכתו לאיסור.

דיני תפילת ערבית הבדלה וצאת הצום

תוס' יו"כ - צריך להוסיף מחול על הקודש גם ביציאתו, שנאמר מערב עד בוקר תשביתו שבתים (יומא פא: שו"ע סי' תרכ"ד ס"ב). ואין לתוספת זו שיעור, ודי אף בזמן מועט. (משנ"ב שם סק"ג).

זמן תפילת ערבית - במוצאי שבת נהגו לאחר תפילת ערבית כדי להוסיף מחול על הקודש (סי' רצ"ג ס"א), במוצאי יו"כ, **לבני ספרד:** די להוסיף אף כמה דקות לאחר 20 מהשקיעה, ולהתפלל ערבית 25 דקות לאחר השקיעה, **ולבני אשכנז:** נהגו להתפלל מעריב 40/45 דקות לאחר השקיעה. (עי' חיי אדם כלל קמה סל"ח), אך יש להזהר שלא להאריך בתפילת ערבית כיון שיש אנשים שקשה להם הצום. (סידור יעב"ץ ומטה אפרים שם סק"א).

תפילת ערבית עם טלית - יש שנהגו ע"פ הקבלה להוריד את הטלית לפני תפילת ערבית. (כה"ח סי' יח סק"ו) אך כיון שצריך להתפלל בעיטוף נהגו להשאיר את הטלית. [ואין אומרים ויהיה נועם כיון שחל סוכות באמצע השבוע (משנ"ב סי' תרכ"ד סק"ה) ובני אשכנז אומרים ויתן לך (שם), אך יאמרוהו בבית לאחר הבדלה משום טירחא דציבורא. (הגרש"א)].

זמן יציאת הצום - שיוצאים 3 כוכבים קטנים רצופים (סי' רצ"ג ס"ב), ובזמנינו הוא באר"י 30 דקות, ורבים מחמירים לחכות 40 דקות, ורבים מבני אשכנז מחכים עוד חמש דקות, אך **לכו"ע במקום חולי או חולשה או נשים מעוברת ומניקות שקשה להם הצום,** אף לבני אשכנז המחכים 40 דקות, יכולים לשתות כבר 30 דקות לאחר השקיעה. (שמעתי מהגר"ע פריד שליט"א).

עינויים ואכילה לפני הבדלה - אסור לאכול לפני הבדלה. (שו"ע סי' רצ"ט ס"א) אבל מותר לשתות מים ופטל לפני הבדלה, אך חמר מדינה כגון מיץ תפוזים טבעי וקפה ותה אסור, וטוב לומר ברוך המבדיל בין קודש לחול (אלף המגן סימן תרכ"ד ס"ד, והסכמת הפוסקים, ובשו"ת שביבי איש ח"ד סי' לג). אך שאר העינויים מותרים בצאת יום הכיפורים אף קודם הבדלה (מג"א ריש סימן תרכ"ד), ואף אין צריך לומר בשביל זה ברוך המבדיל בין קודש לחול.

המתנה לר"ת - המחמירים להוציא בכל שבת כר"ת, יש להחמיר בצאת הצום יו"כ גם כר"ת כיון שהוא מדאורייתא (הסכמת הפוסקים), ויכול אף לעשות או לשמוע הבדלה לפני זמן ר"ת, ואף יכול לברך על האש אף אם העבירוהו [מאש ששבת כדלהלן] קודם ר"ת. (הגר"י משדי שליט"א).

ברכת בשמים השנה שיו"כ חל בשבת - לבני ספרד: לא מברכים על הבשמים והבדלה, ונכון לברך על הבשמים לאחר ההבדלה. (שו"ע סי' תרכ"ד ס"ג, רב פעלים ח"ג סי' לח וכה"ח סי' תרכ"ז סק"ט וחזו"ע עמ' שפד). **ולבני אשכנז:** כמו בכל שבוע ומברכים גם על בשמים. (משנ"ב שם סק"ה). **בן ספרד ששומע בהבדלה ברכת בשמים מבן אשכנז,** אינו הפסק, ויכול אף לענות אמן.

ברכת מאורי האש - ביו"כ שחל בחול לכתחילה יש להבדיל על נר שדלק כל יום הכיפורים שנדלק בערב יום הכיפורים לצורך הבדלה (שו"ע סימן תרכ"ד ומשנ"ב סק"ד) אך ביו"כ שחל בשבת, אם יש לפניו נר שדלק מערב יו"כ יעביר ממנו אש, ואם לא ידליק נר אחר, ויעביר ממנו. (עי' משנ"ב שם סק"א ושעה"צ שם סק"ט).

נשים שאין להם מי שיבדיל להם - יכולות לעשות הבדלה, ואם קשה להם לשתות את היין/מיץ ענבים, ויטעמו מהיין מעט, ויתנו את שאר הכוס לבניהם שישתה מהיין.

כיסוי המזונות - בשעת ההבדלה טוב לכסות את המזונות. **דינים הנוהגים במוצאי יו"כ**

נטילת ידים במוצאי יו"כ - יש אומרים שיש ליטול ידים במוצאי יו"כ כדרך שנוטלים בכל בוקר לאחר השינה כיון שנטל בבוקר רק עד סוף פרקי האצבעות, אך מעיקר הדין אין חיוב בזה. (עי' בא"ח דברים סכ"ח).

קידוש לבנה - נהגו לקדש את הלבנה במוצאי יו"כ, (רמ"א סי' תרב), ויש שנהגו לקדש לפני יו"כ כדי להרבות בזכויות, (מעשה רב סי' קנה) ועכ"פ נהגו לקדש לאחר שטעמו והוציאו את הצום, כדי שיקדשו את הלבנה בכוונה, (משנ"ב סי' תכ"ו סק"א) ובמגעלים, [ונעלי בית דינו כמגעלים לגבי זה] ולאחר נט"י כראוי, אך במקום שהציבור מתפורז וישכחו, יקדשו את הלבנה מיד לאחר תפילת ערבית.

עשיית סעודה - מצוה לעשות סעודה במוצאי יום כיפור, וכמו שכתב הרמ"א (סי' תרכ"ד ס"ה) **"אוכלים ושמים במוצאי יום הכיפורים, דהוי קצת יום טוב"**, ואין שמחה אלא בבשר ויין, [ויש נוהגים שבמוצאי יום כיפור מברכים איש את רעהו גוט יו"ט (שעה"צ סי' תרכ"ד סק"ט)].

חיוב אכילת פת - השנה שיו"כ חל במוצאי שבת, יש חיוב לעשות מלוא מלכה בפת. (עי' שו"ע סי' ש') ואף שבשבת לא אכלו, מ"מ יש מצוה ללוות את השבת. (הגר"ש א, ועי' בשבת שבתן סעיף קנ"א).

בניית הסוכה - המדקדקים במצוה מתחילים במוצאי יום כיפור בבניית הסוכה. (רמ"א סי' תרכ"ד). ואם כבר בנה את הסוכה ילמד מסכת סוכה, (ערוך השולחן שם ס"ז, ומנהג הגר"א כמובא בעליות אליהו). או יקנה ארבעת המינים. (כה"ח שם סקל"ה).

מעלת לימוד התורה במוצאי יו"כ - כתב הגר"ח פלאג' (מועד לכל חי סי' יט אות קה) שהזמן לאחר יציאת יו"כ הוא עת רצון גדול, שאילו היו נשארים עוד שעה אחת בבתי כנסיות ובתי מדרשות מבקשים על הגאולה ודאי היו נענים. עכת"ד. **וביום שאחרי יוה"כ משכימין לבית הכנסת** (משנ"ב סי' תרכ"ד סק"ד). (יד)

הגליון נתרם
להצלחת
חנניה בן פלורה
בכל הענינים

לעילוי נשמת
רבי עובדיה בן יחיא זצ"ל
ולהצלחת בנו ראש הכוללים לעובדי ה' בארץ הקודש
הרה"ג משה חדד שליט"א

הגליון נתרם לרפואה שלמה
רוזי בת שמחה
ולהצלחת רפאל בן רוזי בתורה וביראת שמים הוא
וכל בני ביתו ברוחניות ובגשמיות בכל הענינים

לתרומות והנצחות להמשך הדפסת הגליון:
ניתן לתרום: דרך נדרים פלוס, חפשו: פסקים והלכות
לתרומות ולהפצת העלון: 053-3164570
להצטרפות לרשימת התפוצה:
באימייל: a921434567@gmail.com
לשאלות בהלכה: 058-3233587

**לשותפות בזיכוי הרבים בהדפסת אלפי גליונות
הלכות סוכות - ארבעת המינים
בתרומה חד פעמית של 50 ₪ הינך שותף בזיכוי
הרבים
ניתן לתרום דרך נדרים פלוס: "פסקים והלכות"**